

ללא משפט – תקציר הדו"ח

המשפט הבינלאומי מתיר לעצור תושב של שטח כבוש ללא משפט לשם מניעת סכנה רק במקרים חריגים ביותר. בניגוד לכך, ישראל מחזיקה מאות פלסטינים במשך חודשים עד שנים, מכוח צווים מנהליים בלבד ומבלי שיועמדו לדין. מעצירים אלה נשללות הזכויות המוקנות לעצירים רגילים בהליך פלילי: הם אינם יודעים מהי סיבת מעצרו, מתי יצאו לחופשי ומה הראיות הקיימות נגדם, ולא ניתנת להם אפשרות להפריך ראיות אלה.

כמו דפוסי פעולה רבים בגדה המערבית וברצועת עזה, גם בנוגע למעצר ללא משפט ישראל מנמקת את מדיניותה במה שהיא מגדירה "צורכי ביטחון". אולם, צרכים אלה, בהנחה שהם אכן מתקיימים בכל אחד מהמקרים של המעצר המנהלי, אינם יכולים להצדיק פגיעות כה חמורות בזכויות האדם, תוך הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי.

בדו"ח מובאים סיפוריהם של תשעה עצירים המוחזקים ללא משפט, הממחישים את הקושי הרב להעמיד הגנה ראויה מפני אמצעי דרקוני זה.

הצו בדבר מעצרים מנהליים בגדה המערבית

מרבית העצירים המנהליים הם תושבי הגדה המערבית המוחזקים בישראל מתוקף צווי מעצר מנהלי שהוציא אלוף פיקוד המרכז או קצין מטעמו בטענה שהם מסכנים את "ביטחון האזור" ושלא ניתן למנוע סכנה זו באמצעים אחרים.

מספר הפלסטינים שישראל מחזיקה בכל רגע נתון במעצר מנהלי עבר במהלך האינתיפאדה השנייה את קו האלף. בחודשים האחרונים ישנה ירידה מתמדת במצבת העצורים המנהליים, ונכון ל-30 בספטמבר 2009, ישראל מחזיקה 335 פלסטינים במעצר מנהלי, בהם שלוש נשים וקטין. כ-37% מהם מוחזקים בין חצי שנה לשנה וכ-33% מוחזקים בין שנה לשנתיים. כ-8% מהעצירים מוחזקים בין שנתיים לחמש שנים.

מנגנון הביקורת השיפוטית שהוקם מכוח צו המעצרים יוצר מראית עין של מערכת משפטית הוגנת, אך למעשה הוא שולל מהעצירים כל אפשרות להתגונן באופן סביר מול הטענות הקיימות נגדם. ברובם של המקרים מטילים השופטים חיסיון על הראיות ומסתפקים בדיווחים של השב"כ הנמסרים להם שלא בנוכחות העציר או בא כוחו. במצב זה, לא ניתנת לעציר כל אפשרות להפריך את הטענות נגדו או להציג ראיות חלופיות.

על-פי נתוני הצבא, בין אוגוסט 2008 ליולי 2009 קיבלו שופטים בערכאה הראשונה החלטות בעניינם של 1,678 צווי מעצר מנהלי. מתוך צווים אלה ביטלו השופטים 82 (5%) ואישרו 1,596 (95%). בית המשפט הצבאי לערעורים קיבל במשך שנת 2008 57% מערעורי התביעה על החלטות הערכאה הראשונה ו-15% בלבד מערעורי העצירים.

המוקד להגנת הפרט ובצלם קוראים לממשלת ישראל לשחרר את העצירים המנהליים או להעמידם לדין על-פי הסטנדרטים שנקבעו במשפט הבינלאומי בנוגע להליך הוגן. כל עוד ישראל ממשיכה לעצור פלסטינים במעצר מנהלי, עליה להשתמש באמצעי זה בכפוף לכללים הקבועים במשפט הבינלאומי.

חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים

בשנת 2002 נכנס לספר החוקים הישראלי חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים המסדיר גם הוא מעצר ללא משפט. החוק נועד במקורו לאפשר את כליאתם של אזרחים לבנונים שישראל הגדירה "קלפי מיקוח" לצורך עסקת חילופי שבויים וגופות. ככל הידוע, ישראל השתמשה עד כה בחוק זה נגד 54 בני אדם: 15 מהם אזרחי לבנון שכבר שוחררו ו-39 תושבי רצועת עזה. רוב תושבי עזה האמורים נכלאו בשנת 2009, שנפתחה במבצע "עופרת יצוקה", ורובם שוחררו. נכון ל-30 בספטמבר 2009 עצורים בישראל מכוח חוק זה תשעה פלסטינים תושבי רצועת עזה.

נוסח החוק מאפשר מעצר ללא משפט של רבים באופן מהיר וגורף, ושינוי שהכניסה בו הכנסת בשנת 2008 הכשיר אותו לשימוש נרחב אפילו יותר בעת שמתקיימות "פעולות לחימה בהיקף נרחב". החוק מותיר בידי העציר אף פחות הגנות מאלה המועטות העומדות לרשותם של עצירים מנהליים מהגדה המערבית.

החוק מגדיר "לוחם בלתי חוקי" כאדם שאינו זכאי למעמד של שבוי מלחמה המשתייך לכוח המבצע פעולות איבה נגד מדינת ישראל או שהשתתף בפעולות איבה נגד מדינת ישראל, גם אם בעקיפין. הרמטכ"ל או קצין מטעמו רשאי להורות על כליאת אדם כזה ללא משפט וללא הגבלת זמן אם יש לו "יסוד סביר להניח" כי נשקפת ממנו סכנה לביטחון המדינה.

בדיונים משפטיים בעניין כליאה מכוחו של חוק זה חלות שתי חזקות: ראשית, ששחרורו של מי שהוגדר "לוחם בלתי חוקי" יפגע בביטחון המדינה, אלא אם הוכח אחרת. שנית, שהארגון שהכלוא משתייך אליו, על-פי מערכת הביטחון, הוא ארגון המבצע פעולות איבה, ובלבד שכך קבע שר הביטחון. החזקות משחררות את התביעה מהצורך להציג ראיות שיצדיקו את המשך המעצר, ומעבירות לכלוא את נטל ההוכחה בעניינים שלעולם לא יוכל להפריכם. החזקה הראשונה אף סותרת את הדרישה הבסיסית בחוק בנוגע ל"מסוכנות אישית".

המוקד להגנת הפרט ובצלם קוראים לממשלת ישראל להפסיק לאלתר את השימוש בחוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים ולפעול לביטולו.